

MŰVÉSZET, IRODALOM

* * *

Beethoven szimfóniái.

*

Beethoven valamennyi szimfóniáját sorozatos Beethoven-előadások keretében eljátsza a Filharmóniai Társaság. Kitűnő külföldi karmesterek veszik kezükbe egy-egy estére a vezénylő-pálcát; minél tökéletesebben óhajtják a nagy mester e remekműveit megszólaltatni, illő tehát, hogy mi is ugyanazzal a szeretettel fogadjuk a filharmónikusok nagy munkáját, mint amilyen komolysággal és odaadással készülődnek ők is a zenei eseményre. Valóban zenei esemény az, amiben része lesz a budapesti közönségnek. Már közel husz esztendeje nem adták elő egyfolytában, azaz egy szezonon elosztva e szimfóniákat, hébe-korba bukkan föl a műsorokon egyik-másik, viszont igaz, hogy valami eléggé meg nem becsülhető tradíciónak hódolva, a társulat minden tavasszal előadja a mester művek mesterműjét, a „kilencedik”-et, ezzel mintegy megkoronázza egész évi munkáját.

Most hallani fogjuk valamennyit, mind a kilencet. Végigkísérjük a halhatatlan zeneköltő életét utján; hisz maga az élet az, ami a hangszerek szólamaiból fájdalmas jajdulással vagy diadalittas harsogással szétáramlik, előretör, a kótafejekben egy-egy sugaras óra, üdítő élmény tartalma, vagy pedig valamely bénító, csüggető esemény boruja, keserű csalódás íze lapang. Feneketlen fekete mélységekből csillognak föl a dallamok, ki tudná mibenlétüket maguk teljességében megragadni, végső elemekre fölbontani.

A szimfónia többtétéles *zenekari* mű. Formai fölépítésének, szerkezetének, beosztásának alapja az ugyancsak többtétéles szonáta, amely a mai fejlődési foka szerint egy vagy két magánhangszerre (többnyire hegedű vagy zongora, esetleg a kettő együtt) irt többtételre tagolt zenei alkotás. A szimfóniának a szonátából való kibontakozása természetesen nem márról-holnapra következett be, nem egyes muzikusok önkényes elhatározása volt az alapja. Hosszu, többszázados folyamat előzte meg és akik résztvettek a zene gazdagításának széppé, emberivé formálásának nagy munkájában, maguk se tudták, legfőljebb se juthették, hogy valami magasabb törvényszerűség teljeseedik be általuk. Ők magukat, külön pályán mozgó, önálló funkciót végző állócsillagnak vélték, bárha a tradíció tiszteletében nem volt hiány. A szimfónia mai formájában, kezdetlegesen Bach János Sebestyén zenekari műveiben már megtalálható. Haydn szimfóniái aztán a szerkezeti kérdéseket tisztázták. A váz az alap, amelyre az őt követő művészek építettek, már tisztán, kialakultán állott a muzikusok előtt. Mozart szimfóniái fejlődéstörténeti szempontból nem tartalmazzak döntő mozzanatokot, viszont, amikor ez a páratlanul nagy lélek, nagy muzikus hozzányult, ott kisütött az aransugaras nap, rózsák illatoztak, a hangok, melódiák tündérekertje pompáztak. Szimfóniái között nem egy örökbecsű, örökszépségű.

Beethovenre várt aztán a föladat, hogy a szimfóniát a mai tökéletességre emelje. Ő nemcsak a formákba vitt több változatosságot, nemcsak a témák földolgozását végezte bámulatba ejtő leleménnyel, lenyűgöző zsenialitással, hanem ezenfölül *emberivé* tette ezt a műfajt. Emberi érzések, emberi hangok szólalnak meg az egyes tételekben. Megdöbbenének, megragadnak. Itt nem pusztán szórakozás, szórakoztatás a cél; magasabb erők, végzetes hatalmak üzik, hajtják alkotásra az emberfiát, hogy az egyetemeség, a világ parancsszavát az emberek közé kiáltás, hogy a zene rejtelmes szaván, rejtelmes eszközeivel magasabbrendű, szebb világba ragadják a halgatót.

Beethoven első két szimfóniájában még csak bátortalanul jelentkeznek azok az értékek, emberi közelségek, amelyek a későbbi műveket hasonlíthatatlanul egyénivé teszik, még visszaesendül itt-ott Mozart, Haydn, de a későbbi Beethoven hangja már előretör a szólamok közül. A harmadik, a „hősi” szimfónia (Eroica) már teljesen beethoveni alkotás. E műben oroszlán harsog, gyászdalok dübörögnek, az elmulás fájdalma megrázó mozzanatokban kapja meg a hallgatót és a minden fájdalmat, örömet eltakaró kiengesztelődés nyugalmat, élet-szeretetet visz a fölzaklatott lelkekbe. Az ötödik, a „sors”-szimfónia talán a legemberibb a mester valamennyi munkája között. A hatodik, a „pastorale”-szimfónia, falun, erdőben eltöltött nap szépségeit, ártatlan örömeit mondja el. Nem a természet hangulata, hanem maga a természet tör utat a hangszerek bozótján keresztül, tiszta hegyi levegő, patak csörgedezése, lombzugás, madárdal üdit föl bennünket a hatodik szimfónia hallatára. Valamennyi alkotás fölött, mint valami hegyóriás, ott sugárzik a kilencedik szimfónia. Mintha magát az életet, az élet végső értelmét akarta volna Beethoven e hatalmas alkotással kifejezni. Az emberi hangot is segítségül hívta a zeneköltő, hogy minél inkább megközelítse a célt. A cél: a tökéletesség.

Beethoven a nagyok nagyja volt, egyike az